

інтэртэкст

інспектар

Лада Алейнік

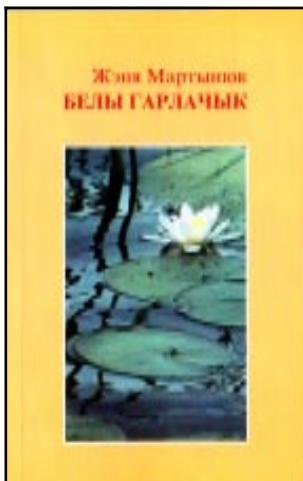


...нярэдка бывае, што съціллы,
“непрыкметны” літаратар
раптам “шакіруе” паплечнікаў па пяры...

За відам від

I. КВЕТНІК.

*На ўрадлівай глебе беларускай літаратуры
кветкі ўзыходзяць штогод, часам, нават не ў сезон,
насуперак надвор’ю. Узыходзяць, убіраюцца ў сілу,
цвітуць, радуюць... У кожнай і свая прывабнасьць,
і свой водар, і свой лёс, і жыщыцёвае наканаваньне.
Вядома таксама, што сёньня, у часы прагрэсійных
навуковых тэхналогій штучна выводзяцца новыя
гатункі кветак, розныя гібыды...
Яны, бывае, выглядаюць нават больш ярка, прызыўна,
чым “натураныя”, распаўсюджваюць вакол сябе
моцны водар парфуму... Якая кветка сапраўдная,
выпесчаная сонцам, палітая даісджом,
напоўненая духмяным мядовым нектарам,
а якая штучная, набрыннялая хімічнымі элементамі —
паспрабуй разбярыся...*



Белы гарлачык

Жэнія Мартынюк.

Белы гарлачык.

Беласток: БДА “Белавежа”, 2004.

Вусны засмяглі,
сум у вачах
як агадзень.

Выцвіш маем,
мой белы гарлачык,
і разам увойдзем
у новы наш дзень.

Перад тым, як разгарнуць паэтычны зборнічак Жэні Мартынюк пад назваю “Белы гарлачык”, не ўтрымаешся, каб хвілінку не палюбавацца на выяву кветкі на вокладцы. Сярод халоднага колеру вады ў аздобе абыякава-безаблічных талерак лісцяця ѿ асабліва выразна бачыцца адзінокая прыгажосьць чысьцюткіх пляёсткаў безабароннага белага гарлачыка, што пакорліва гайдаецца-трапечацца на хвалях, падуладны зъменлівым настроем капрызлівага ветрыку...

Кампазіцыйна кніжка складаецца з трох частак. У першай акварэльнымі фарбамі паэтэльных таноў выканала маставчка эцюд съвету сваіх пачуццяў. Тут інтанацыі пераважнай большасці вершаў журботныя і песімістычныя. Гэта чуйнае рэха жаночых расчараўаньняў, страта колішніх спадзяваньняў... Віда-

вочны лейтматыў зборніка – сумная рэфлексія пра кволасць чалавечых адносін, інтуітыўнае прадчуванье блізкай зімы кахання. Менавіта гэты мінорны настрой агучвае радкі самотнай музыкай жалейкі, ахутвае тонкай лірычнай меланхоліяй...

Не кажы нічога,
пакуль снежная мяцеліца
не замяце нашых слядоў...

Аглядочыся на пройдзены шлях, развітваючыся са сваімі юначымі летуценьнямі, паэтика з прыкрасыцю асэнсоўвае былу ўласную наіұнасьць, калі вевралася ў непарушнае трывалае пачуццё, у шчасьце “на ўсё жыцьцё”. Гэты матыў дамінует ў вершах “Маё вяселле”, “Загубленая надзея”, “Багацце”, “Ростані”, “Сняцца мне”, выяўляючыся ў тыповых рамантычных вобразах-сімвалах – “А свечкі дагаралі”; “Бягу да дзвярэй, // адчыняю іх... // Але то сухавей!”; “На супольным парозе // развітальныя ружы”; “...развітальныя пісьмы // піша мне // залаты каstryчнік”.

У пачатку другой часткі зборніка надвор’е “яшчэ больш пагаршаецца”, ранейшы лірычны накцюрн зъмяняеца матывамі жалобнай безвыходнасьці, безнадзейнасьці, тут “самаспачувальнімі” съязьмі наскроў набрынялі паэтычныя радкі (Каб магла // нанізаць на нітку // кожную слязінку...) Думаецца, агульны сэнс гэтага “цыклу” можна аб’яднаць у наступным чатырохрадкоў:

Сады цвітуць штогод, штогод.
Сляза тугі на квецце ападае.
Нішто мяне не цешыць тут,
мой родны краю.

Некаторыя вершы спавядальнымі інтанацыямі і “пакутлівым” пафасам зусім дароўніваюцца да галашэння, дзе аплакваюцца “на кусочкі разбітыя ўспаміны”, нешчасльіве жыцьцё, няспраўджаўная надзея маладосці. Паэтэса самазабыўна і метадычна разварушвае балночыя ўспаміны, перагортвае “старонкі свайго альбома”, вымольваючы “ў лёсу шчасця крышку хоць”. Далей – болей...

Эмацыянальныя колеры інтэнсіўна набываюць адценыні роспачы, нібыта на вачах адбываеца экзальтация спакутаванай душы датклівай кветкі, пераход яе ў іншую маральнную субстанцыю. Беспрасвітны жалобны смутак саступае тут месца змрочным арганным руладам, злавесна пачынаюць згушчашца эсхаталагічныя фарбы...

Пастаўце яго [камень – Л. А.] на магіле,
каля ўжо памру.

* * *

Ці хопіць сілы быць,
Пакуль гадзінік не спыніцца.

(Не магу стрываць: каб ведала я таго “героя”, што гэтак “натхніў” паэтэсу, – дальбог, згадаў бы ён у мяне ўсіх съвятых!..)

Не выклікае зьдзіўлення, што напрыканцы кніжкі зьяўляюцца вершы, дзе аўтарка просіць суцяшэння ў Бога. Вядома, што нярэдка шлях у Храм – адзінае выйсце з роспачы. Але ж менавіта роспач і натхняла паэтку на творчасць, абуджала мелодыі душы... Як жа быць? Сама ж яна і супакойвае свайго чытача:

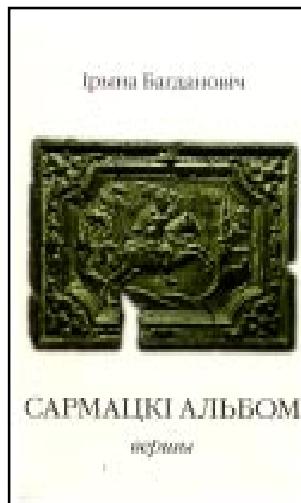
Імкнуся, Хрысьце,
слязмі абмыць твае раны,
каб душа ачуняла –
ды задалёка мне
да суцяшэння Чары.

Яшчэ некалькі разоў цяжка ўздыхнуўшы ў вершах “Няма”, “Гуляю ў хованкі” і “Старыя забытыя дрэвы”, белы гарлачык няспешна паплыву ў “весень жыцця”, мроячы, “каб яна была толькі залатая”.

Чароўная лілея

Ірына Багдановіч.
Сармацкі альбом.
Мн., 2004.

Трапятко маё каханне,
Залатая мая надзея...
Ад высокіх нябёс пасланне –
Бел-чырвоная бел-лілея



упрыгожыла так мілавочна
Сход сармацкі...

Новы зборнік вершаў Ірыны Багдановіч “Сармацкі альбом” – ня толькі съведчаныне паэтычнага таленту аўтаркі, але і красамоўнае выяўленыне тонкага густу, эмацыянальнай шчырасці і датклівай чуйнасці яе духоўнай ліры. Ужо сама назва зборніка абяцае цікавае падарожжа па старонках мінулага, інтрыгуючы, прадказваючы судакрананыне з сармацкаю культурой, з высакароднымі рыцарскімі традыцыямі, з самім гераічным духам продкаў. У прадмове да кнігі Ю. Хадыка падкрэсліў: “У вузкім сэнсе слова “сармацкай” завецца культура XVI–XVIII стст. У шырокім сэнсе яна ахоплівае шматвяковую гісторыю Вялікага Княства Літоўскага, калі нашы продкі ў бітвах з татара-мангольскімі захопнікамі вызвалілі Украіну. Спынілі наступ нямецкіх крыжацкіх ордэнаў. Трыста год стрымлівалі націск Масквы. Калі яны мелі сваіх князёў і каралёў, якіх абіралі на Соймах”.

Безумоўна, сустрэчы з паэтычнымі вобразамі “Сармацкага альбома” пакідаюць глыбокое ўражаныне, выклікаюць шматлікія міжвольныя асацыяцыі між гісторыяй і сучаснасцю. “Насельнікі” вершаў І. Багдановіч – персоны вольнолюбівия і незалежныя: мудрыя каралі і годныя князі, мужныя рыцары і гордыя дамы, вобразы, надзеленныя шматзначнасцю і сімвалічнасцю, ахутаныя рамантычным арэолам. З імі, славутымі

ваярамі, няўрымсльвымі самаахвярнымі бунтарамі, чые пазнавальныя постацы бачацца на пераломных скрыжаваньнях эпохай і ў лёсавызначальных сутарэннях гісторыі, вядзе гутарку паэтэса, яны наталююць нахненънем і плёнам камертоны яе ўражлівага паэтычнага съветаадчуванья:

Цуд мне дараваны шыкоўны:
На фоне жыцця маляўнічым
Бачыць вас зрокам духоўным,
Калі немагчыма фізічным...

Лірыка І. Багдановіч спалучае фантастію з жывым уражаньнем, летуценіне з непасрэдным пачуцьцем, выкліканым сапраўднасцю. Вершы, шчыльна зынітаваныя ў непарыўнае адзінства асабістага і агульнага, бруяцца шматфарбнымі адценнямі пачуцьцяў, выпраменьваюць яскравыя съпектры эмоцый. Высокая пачуцьцё кананічнага зусім натуральна атаясамліваеца аўтарам з палымянаю любоўю да Айчыны, а вобразы кветак – “бел-чырвона-белая лілея”, язымін, ружа, астра, што скразным матывам праходзяць у вершах, – выдатнейшы мастацкі сімвал гэтай еднасці, выразная яе персаніфікацыя. Абавязковая ўмова ўласнага шчасця для паэтэсы – вольная і шчасцілавая Бацькаўшчына.

Як бы шлях наш не звузіўся вузкі,
Дух змагання наш не змалеет.
Як да чашы даткнуцца вусны
Да ўрачыстых пляёсткаў лілеі.
І паустане аднойчы ранне,
Калі зробіцца ўсё магчымым:
Трапяткое маё каканне
І свабода маёй Айчыны.

Нельга пакінуць па-за ўлагай яшчэ адну відавочную рысу паэзіі І. Багдановіч – дзіўную гарманічнасць твораў і асобы аўтара. Вядома ж, нярэдка бывае, што сыцілы, “непрыкметны” літаратар рагатам “шакіруе” паплечнікаў па пяры трасіруючым агнём палымянага радка, а мацёры бунтар, што на прыліпдна ірве на сабе кащулю, на паперы съязыліва настальгіе ў міноры. “Сармацкі альбом” ня з гэтага шэррагу. Тут усё адпавядае вобразу сп. Ірыны – інтэлігентнага і шчырага чалавека, выдатнага навукоў-

ца, аўтарытэтнага выкладчыка-фіполага БДУ, вядомага съпецяляіста ў галіне старажытнай беларускай літаратуры. У пластычнай гнуткасці фразы, у рэчыўнай вобразнасці радка чуецца асязальная пульсацыя яе паэтычнага метранома...

Попелам даўніх часоў,
Кафлі адроджанай глінай,
Звонам забытых падкоў
Стукае ў сэрца Айчына.

Трапішы ва ўладу такіх радкоў, пепрапаўняешся надзвычайнай урачыстасцю пачуцьця, узнёсласцю думкі. Гэтае адчуваньне ўласцівае нават Л. Галубовічу – “шчыраму” сябру шматлікіх аматараў пяра, які з абаяльнай усьмешкай акулы раз-пораз у “легальнай” перыёдышы элегантна перакусвае хрыбы літаратарам. Так, у не зусім традыцыйнай для яго манеры, крытык характарызуе паэтэсу: “І. Багдановіч – <...> закрытая і пісіхалагічная, напоўненая, нібы тая амфара на марскім дне, сваёй першабытнай гісторыяй і біяграфічнай таямнічасцю...” (ЛіМ, 19 сінеглядня 2003 г.). І сапраўды, таямніцы духоўнага съвету паэтэсы – філософія пачуцьця, сэнсавая алегарычнасць думкі, эмацыянальная насычанасць, абрамленая ў тэмпераментны радок, – наталююць эстэтычную прагу сучасніка, вымагаюць новага асэнсаваньня шматаблічнай спадчыны мінулага, даючы свежыя сілы аптымістычнаму позірку ў будучыню...

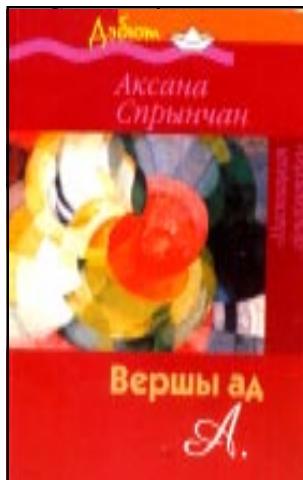
А гэты Дзень, Богам дадзены нам,
Як вольны ў палёце бусел,
Вястуе светлы і вечны Храм,
Які не разбурыць ні кат, ні хам,
Адроджанай Беларусі.

Напрыканцы хацелася б заўважыць, што, пранікаючыся высокім пафасам паэзіі І. Багдановіч, трапляючы ў эмацыйны палон яе творчых пачуцьцяў, зусім губляеш магчымасць заўважаць, што часам замнога паўтараюцца пэўныя рыфмы (“рай” – “край”, неаднаразова “Айчына” – “магчыма/немагчыма”), якія ўжо сталі своеасаблівым клішэ ў беларускай паэзіі... Міжволі згадваеца, як у рамане “Рэвізія” А. Федарэнка распавядаў пра

колішняе паседжаныне “літаратурнай моладзі” ў Доме літаратараў: «Чистым, звонкім галаском, без адзінай запіначки яна, не гледзячы ў лісток, прадэкламавала доўгі верш на гісторычную тэму пра князя і князёну, у якім ці не праз слова трапляліся “дзіды” і “воі”, “рамёны” і “цягліцы”, “веі” і “скрыдлы”... <...> Падымаўся хлопец ці дзяўчына, чыталі верш ці аброзак; у вершах, як правіла, былі ўсё тыя ж “воі” – “веі”, “скрыдлы” – “дзіды”, “Храм” – “хам”... Бялявы хваліў усіх падрад – на той падставе, што “такія рэчы не прыме ніводная афіцыйная рэдакцыя”, а найвышэйшай пахвалой у яго было – “амаль як у Караткевіча”...

Аднак, нягледзячы на сапраўды значную колькасць “гісторычнай” і “герайчнай” атрыбутыкі (яе, зрэшты, вымагае сама тэматыка), кніга чытаецца з вялікім эстэтычным задавальненнем.

Нельга не пагадзіцца з Ю. Хадыкам, які раіць: “Прачытайце гэты невялікі зборнік цалкам. Каб з каляровых крышталікаў паэтычных вобразаў склаўся цэласны краявід сармацкага светаўспрыніція”.



Кніга цікавая,

вершы годныя... амаль як у Караткевіча...

Каларытная астра

Алена Спрынчян.

Вершы ад А.

Мн.: “Мастацкая літаратура”, 2004.

Пераглядаю свае фотаздымкі –
цюльпаны, бэз,
празескі і нават архідэі,
гладыёлусы, ружы,
аксаміткі і хрызантэмы.

I ніводнай астры...
Яны схаваліся ў вершах.

Назва дэбютнага зборніка паэзіі Аксаны Спрынчан “Вершы ад А.” вельмі дакладна адпавядае зъместу. Кніга ў пэўнай меры нагадвае візітоўку: аўтар з кранальнай непасрэднасцю распавядае пра сябе, пра съвет сваіх пачуцьцяў і летуценніяў, пра свае зямныя клопаты, пра жаночыя ілюзіі і расчараваныні. Аўтэнтычнасць верша – своеасаблівая “ідэнтыфікацыя” асобы або так званая “рэканструкцыя душы”, што далучае да съветаасэнсаваныя паэткі, дае магчымасць зірнуць на жыцьцё яе вачыма. А гэта заўсёды цікава і прывабна, бо мастацтва съпецыфічна ўніверсальнае, тут ўсё мае свой сэнс – і, безумоўна, ня толькі зъмест і форма, але і мэта, і метад, і прадмет, і тэхналогія творчасці...

Выбіваю стэп
свайго жыцця...
Часам – збіваюся,
месцамі – забываюся,
збіваю высокі абцас душы
да вышыні нябыту...

Самазаглыбленасць, самааналітика аўтаркі – навідавоку. Чуйна ўслухоўвачца яна ў музыку ўласнай душы, асэнсоўвае душэўную зрухі і спрабуе перадаць уражаныні праз мастацкія вобразы.

Многія вершы вымagaюць неадназначных інтэрпрэтацый, іх можна “лакалізаваць” і як роздум пра ўласную творчасць (максімум шчырасці), і “пашырыць” да “філософіі мастацтва”:

Усё сваё жыццё
аркуш паперы
марыў пра малюнак,
які не ўбачыць ніхто,
акрамя яго.

Малюю
чыстым пэндзлем.

Увогуле, паэзіі А. Спрынчан уласыцівая філасофічнасць. Праўда, часам рэчы і звязы, якія натхняюць аўтарку на філасофію, як, напрыклад, у вершы “Прыбіраючы кватэрну”, нечаканыя... (“Когда б вы знали, из какого сора // Растут стихи, не ведая стыда...” (Г. Ахматава)):

У сонечным промні,
які ўварваўся ў кватэрну
праз фіранку на акне,
выконваюць апошні танец
пылінкі.

Не кожнаму дадзена
Танцаўца перад смершю.

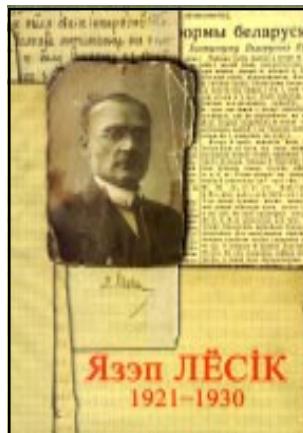
Колькасна ў зборніку пераважае лірыка каханьяня. Хоць нельга не заўважыць, што распачынаюць кнігу два вершы, напоўненыя “шчырым патрыятычным пафасам”. Складаецца ўражаньне, што А. Спрынчан нібыта наўмысна прадэманстравала дасканалае ўменьне пазытаваць “высокія” грамадскія ідэалы, каб амаль адразу ж засяродзіць увагу на прыватным і асабістым. Што ж датычыцца інтymнай лірыкі, дыяпазон аўтарскіх эмоцыяў тут вельмі шырокі, і гэта зусім ня дзіўна – жаночы съвет багаты на пачуцьці, адцененні настрояў, сэнсавых інтанацыяў. Любоўная вершы вельмі істотна выяўляюць размаітасць эмацыйнальных станаў паэткі. Часам, яны са-мотныя і цнатлівыя...

Я магла б намаляваць цябе
на палатне маіх мараў.
Не паспела – сустрэла.
Намалявала на палатне
сваёй памяці;

часам – ня вельмі...
Твоя падушка ў моры маіх валасоў.
Ты ў нябесах майго цела.
Хутка штурм.

Сярод творчых прыярытэтаў, якімі, верагодна, кіруеца ў сваёй паэзіі А. Спрынчан, можна вылучыць два асноўныя: шчырасць і натуральнасць пачуцьця і своеасаблівая “вынашанасць” мастакоўскіх вобразаў. Яе жаночыя пачуцьці, апранутыя ў вельмі адпаведныя

ўборы “каляровых” словаў і карункавых фразаў, набываюць выразнасць, акрэсленасць і важкасць. Гэта асабліва заўважаецца ў вершах “Для мяне Вы шукалі...”, “Шэрай зязюляй...”, “Чорнай коткаю...”, “Жоўтае лісце пад нагамі...” і пад. Сакавітыя фарбы сэнсава-эмацыйных адценняў дакладнымі штрыхамі падкрэсліваюць алегарычнасць паэтычных вобразаў, метафарычнасць мастацкіх сімвалau. Несумненна таксама і тое, што канцепцыя дэбютнага зборніка – “ўслухоўваныя ва ўласную песнью” – удалая і арыгінальная. Паэтэса, якая ўжо неаднаразова прадстаўляла свае вершы на суд чытача ў беларускай перыёдышы, упершыню прапанавала на ўвагу шырокай публікі “свой цэлы маленькі свет”, адкрылася як асоба і як мастак, патлумачыла сваё бачаньне рэчаіснасці. І шчодра забуялі яе астры – рознакаляровыя, яркія, непакорныя замаразкам рэгламентуючых канонаў, прывабныя непасрэднаю жывою пекнатаю.



...МУДРЫ...

Язэп Лесік.

1921–1930.

Мн.: “І. П. Логвінаў”, 2003.

Юбілейнае выданьне збору твораў Язэпа Лесіка, кніга, як адзначыў яе ўкладальнік А. Жынкін, “фактычна бяз назвы”. Сюды ўвайшлі публіцыстычныя

і навуковыя творы славутага беларускага адраджэнца, што датуюцца 1921 – 1930 гадамі. Цалкам відавочная шчырасць аўтара прадмовы, ягоныя прызначаныні: “Усё, што было зроблена, рабілася намі без аніякай выгады, часам на задор будзённай працы, толькі дзеля светлай памяці і з удзячнасцю”.

Матэрыйялы, сабраныя ў гэтым выданні – мудрым дыярыушы гуманізму – насамрэч каштоўнейшыя дасыльданыні беларускага навукоўца, чые меркаваныні як былі актуальнымі і справядлівымі ў пачатку XX ст., так і сённяня, у пачатку XXI-га, па-ранейшаму застаюцца надзённымі і запатрабаванымі. Безумоўна, найперш кніга прынясе вялікае задавальненне прафесійным гісторыкам і філолагам.

Многія артыкулы Я. Лёсіка выклікаюць уражаньне, нібыта пісаліся адмысловы дзеля сённяшняга дня, а іх аўтар прадбачыў сучасную ситуацыю. Напрыклад, такое: “Маладыя лектары і настаўнікі! <...> Школа – гэта свяцілля, што асьвячае съцежкі да крыніц веды. <...> Вашы съвечкі запалены, і вы становішеся апосталамі беларускай справы. Цяпер, як ясныя зоркі, разыдзецеся вы па Беларусі, каб панесыці з сабою вялікую радасць аб уваскрасеніі Беларусі. <...> Пільнүцце і бойцеся, каб не пагасла съвечка замілаваныня вашага да свае многапакутнае Маці-Беларусі!..”

Крытычныя артыкулы Я. Лёсіка запамінаюцца глыбінёй думкі і пільнасцю да важнейшых складнікаў пісьменніцкага таленту, майстэрствам аналітыкі і мастацкай красамоўнасцю. Характарызуючы паэзію Максіма Багдановіча, аўтар засяродзіў увагу менавіта на тых прыкметах творчай індывідуальнасці мастака, якія якраз і вызначалі яго геніальнасць: “Яго [М. Багдановіча – Л. А.] талент умеў высякаць з сталёвых слоў такую форму чалавечай думкі, якая пры сваім самым звычайнім зъмесце палоніць пачуцьці чалавека чарадзейнай сілай. Форма вершу Багдановіча становіцца жывою, як сама чалавечая думка... <...> І формай свайго вершу, і зъместам свое поэзii, і ўсім сваім съветлым, ка-

роткім, як чалавечая радасць, жыццём, М. Багдановіч служыў тэй справе, якую мы называем справай адраджэння, беларусінскім нацыянальным жыццём”.

Пісьменнік і навукоўца, знаўца роднай мовы, Я. Лёсік валодаў яшчэ і прыроджаным “слыхам” да слова, ягонага гучання... Цудоўна разумеочы, што менавіта ў мове – культура народа, съядомасць, сам “нацыянальны дух”, ён зрабіў велізарную працу па захаванні гэтага скарбу. Съведчаньнем таго стала і яго грамадская дзеянасць, і навуковыя дасыльданыні, артыкулы, якія ўвайшлі ў зборнік: “Неўстаноўленыя выпадкі нашага правапісу”, “Да рэформы беларускага правапісу”, “Да рэформы беларускай азбукі”, іншыя. Ён піша: “...адзін скарб астаўся ў нашага народу ад далёкіх прашчураў. Гэты скарб – яго родная мова і роднае пісьменства <...> Абое – і мова, і пісьменства – як магчымасць самасвядомасці, як памятка ад прамінулага і надзея на будучыя часы”.

Названая кніга – ня толькі важкі ўклад у нацыянальную літаратурную скарбніцу, але і даніна павагі велічнай асобе, чалавеку, які ў самых складаных жыццёвых варунках найперш клапаціў

за ў беларусу.



...справядальны...

Янка Брыль.
Блакітны зніч.
Мн.: “Про Хрысто”, 2004.

У жанры лірyczнай мініяцюры Янку Брылю без перабольшвання можна на-

зваць калі не пачынальнікам, то заканадаўцам. Але, думаеца, мала каму з айчынных майстроў прыгожага пісьменства ўдалося “далучыцца” да традыцый майстра. Тут недастаткова адно ўражаньня ў ды цікавых сустрэч, вонкіту і мастацкага асэнсаваньня... Найперш мудрасць і жыццёвая відущасць, настоеныя на шчырасці пачуцьця, прапушчаныя праз “душу жывую”, прыцягваюць неаслабную чытацкую ўвагу да лаканічных занотовак пісьменьніка.

Новая кніга пісьменьніка “Блакітны зінч” вабіць шчырасцю меркаваньняў, увагай да “дэталяў” жыцьця, якія ня кожнаму дадзена зауважыць. А вось “пачуцьшы” іх ад Я. Брыля, наанава ўдумваешся ў глыбокі сэнс шматлікіх дробных “зьвёнаў” нашага існаваньня, з якіх, па сутнасці, і складаеца цэльны жыццёвы ланцужок. Увагу маэстра прыцягваюць рэчы самыя розныя: чалавечная ўзаемадносіны, прыгажосць самазабыўнай працы, сакавітае роднае слова, сучасныя грамадскія зязы, літаратурныя і калілітаратурныя падзеі... Думкі важкія, абгрунтаваныя, справядлівыя, некаторыя з іх – нібыта “навырост”, “авансуюць” і стымулююць сучаснікаў: “...радасна бачыць, колькі ў нас маладых, таленавітых сяброў ды сябровак. Каб ведаць іх, трэба многа чытаць. Вядома ж, няма нейкай суцэльнай, злітнай таленавітасці, трэба яшчэ шукаць ды знаходзіць сапраўдане. Аднак, радасна тое, што гэты наш, калі пакарыстацца вайсковай тэрміналогіяй, асобы батальён, звыш пяцісот чалавек, усё-такі ў уніформу не апранеш і строем грукаць кірзачамі ды гарлапаніць шчаслівую песню яму не загадаеш. Ёсць каму вольна, высока трymаць сцяг беларускай літаратуры, несці далей свяшчэнны агонь роднага слова...”

Розныя эмоцыі чуюцца ў гэтых філасофічных нататках – замілаванасць, пяшчота, радасць, часам насталыгія, сум, заклапочанасць... Аднаму пачуцьцю, аднак жа, не знаходзіцца месца ў лірычных замалёўках аўтара, што, дарэчы, вельмі харектарызуе гэтага чалавека... Я. Брыль, пісьменьнік, імя якога вядома далёка за межамі Айчыны, адзін

з буйнейшых аўтарытэтаў нацыянальнай літаратуры, амаль нідзе не дазваляе сабе дыдактызму або фанабэрнасці. Калі ж звязяргтае ўвагу на пэўныя “парадоксы жыцьця”, то з адчувальнай іроніяй нібыта сумна пасьміхаецца: “Укормленая, модная дзявуля, адзіная дачушка з акадэмічна-цёплай сям’і. Ужо й друкуеца. Вершы як з цэглы, аднолькавыя. І вучыцца ў аспрантуры. Ахтунг! – і не зауважыш, калі прыйдзе і такое, што і яна пачне вучыць цябе, як пісаць, і гэта яшчэ трэба будзе перажываць”.

Шмат якія лірычныя замалёўкі Я. Брыля датычацца мінулага – гэта спавядальныя ўспаміны пройдзеных жыццёвых шляхоў, што захапляюць багацьцем уражаньняў, колькасцю яркіх і запамінальных знаёмстваў, выпадковых і знакавых сустрэч, эпізадычных перакрыжаваньняў лёсу, што нярэдка рабіліся съцежкамі трывалага і дўгага сяброўства. Гэтыя кароценькія гісторыі прывабліваюць сваёй непадробнай шчырасцю, а часам выклікаюць натуральную зайдрасць: “Пазаўчора ў Мінску, а сёння ўжо тут, на дачы, чытаў “Аўтабіяграфічную прозу” Цвятаевай. Успомнілася, як недзе калісьці чытаў, што Марына Іванаўна ў эміграцыі, у Празе і пасля, сябравала і перапісвалася з Валянцінам Фёдаравічам Булгакавым. Я ж таксама... добра знаёмы, а можа і ў дружбе быў з ім, і перапісваўся, і двойчы сустракаўся ў Яснай Паліне, з-за чаго і з ёю, Цвятаевай, адчулася нейкая блізкасць душэўная, цяплю прыхильнасці”.

З пільнай увагай і датклівай чуйнасцю, якая, думаеца, уласцівая далёка ня кожнаму майстру слова, Я. Брыль “услухоўваецца” ў народнае слова, імгненна “ловіць” яго ў выпадковых сітуацыях, съпецыяльна “палие” ў вясковых гутарках. Дбайнасць і ашчаднасць, з якімі аўтар абыходзіцца з роднаю моваю, выклікаюць ня проста вялікую павагу, але прыносяць сапраўдную эстэтычную асалоду ад залатога самародкавага слова. Не сакрэт жа, што ў апошні час усё больш зьяўляеца “шэдэўраў”, дзе на старонках шчодра буяе жаргон, слэнг. Гэта ўжо зрабілася амаль модна – прадэманстраваць такім чынам “праўду

жыцьця”, агаліць рэчаіснасьць. Дарэчы, гэтая зьява не засталася па-за ўвагай Я. Брыля, праўда, таленавіты майстар выказваеца сыціла, нібы “прабачаючыся”, без павучаньня: “Вялікае інтэр’ю ў часопісе стракаціць ад скарачэнняў не-цэнзуршчыны. Толькі першая літара і мудрае шматкроп’е. Ведаючы ўдзельнікаў гэтага пуставата-піжонскага дыялогу, думаеща, што праўка зроблена ў рэдакцыі. А можа, яно яшчэ лепш было б – за кожным разам даваць у дужках: (лянка), (лянка), (лянка)?.. I гэтак далей, пакуль аж зусім не агоркне. Прапаную – і крыху няёмка: і ў самога часамі таксама “намёкі” бывалі, няшмат, аднак усё ж...”

Мініяцюры Янкі Брыля чытаеш і перечытаеши мноства разоў, штораз адкрываючы съвет у новым і паўзабытым.



...ТРЫВОЖНЫ...

Юрка Зубрыцкі.

Міжчассе.

Беласток, 2003.

Амплітуда творчых зацікаўленасцяў Юркі Зубрыцкага (псеўданім беларускага пісьменыніка і выдаўца з Польшчы Георгія Валкавыцкага), выяўленая ў “Міжчассі” – ня менш, як цэлы съвет, і вылучыць у ёй пэўную дамінанту немагчыма. Названы зборнік – своеасаблівая “плынь съядомасці”, дзе ў полі зроку аўтара ўсё, што можа прышыянуть увагу сучасніка, што вартае асэнсаваньня і

далейшага абмеркаваньня. А вось у эмацыйнай афарбоўцы сітуацыяў, якія занатоўвае погляд мастака, несумненна, пераважаючы пачуцці клопату і трывогі. У сваім “хокупадобным” дыярышу аўтар ня толькі занатоўвае рэчаіснасьць з найбольш харктэрнымі і значнымі яе правяямі, але і філасофствуе пра “вечныя” чалавечыя праблемы: сэнс быцця, хуткаплыннасць часу... Некаторыя вершы часта нагадваюць лацінскія “крылатыя фразы”, што нібыта канстатуюць рэчы агульнавядомыя, але разам з тым утрымліваюць глыбіню і мудрасць, вымагаючы зваротнай рэфлексіі:

Час, як рака,
Плыве настырна.
І не пытае куды.

Створаныя “па вобразу і падабенству”
Віруем у Нікуды.
І няма каму памахаць рукою.

У асобных вершах Ю. Зубрыцкага відавочна назіраеца імажынісцкая схільнасць да ўскладненых метафараў, падпарадкованая, верагодна, узмоцненаму выяўленню адмоўных сацыяльных зьяваў. Аўтар нібыта ставіць перад чытачом мэту не абмяжоўвацца адно “сузіранынем” негатыўных праяваў жыцьця, але і заклікае “адчуць” іх сутнасць, заўажыць дэфармациі съвету і, безумоўна, устрывожыцца...

Прысласць вярэдзіць даўнія раны.
А тэрапеўты дамарослыя.
Не забывай!

Гравітацыя жыццё ўдыхнула Сонцу,
Сонца – нам.
Мы аспрэчваем закон.

Скразныя ў зборніку тэмы пра “хісткасць” чалавечых каштоўнасцяў, якія спрадвеку здаваліся непарушнымі, пра згубную апантанасть сучаснікаў уласніцкім інтарэсамі, эгаістычнымі памкненнямі. Шматлікія негатыўныя зъявы аўтара інтэрпрэтуюць ў съпецыфічнай асацыятыўна-завостранай форме. Гэтыя аўтарскія інтэнцыі набываюць прыкметы

адначасова лаканічных рэзюмэ і ўражальных вердыктаў:

Прырода гіне паасобку.
За відам від. За відам від.
Чарга за чалавекам.

На ўзгорку магіла невядомага салдата.
Пад зоркай шыфр з бяздоннай нематы.
Тут пахаваны ты.

Часам, нібыта кантрастна адцяняючы “экстраардынарныя” мастацкія вобразы (“паломнікі абрааваныя”, “зланцужэнне”, “закабалены сонцапаклоннік”, “акружэнне канібалаў”, “злыя карлікі”, інш.), аўтар нечакана зьвяртаецца да вобразаў звычайных. Гэты кантраст – грувастка-злавеснага і лірычна-тонкага – адразу ж напаўняе паэтычны відарыс чульлівай пранікнёнасцю:

Наўная, як дзіця,
Трапягала ад радасці.
Так добра стаяць пад акном.

Гаспадар
Зрэзаў бярозку.
Засланяяла вуліцу.

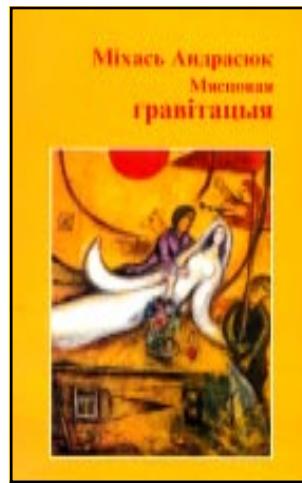
“Міжчассе” стымулюе да асэнсавання многіх зъяваў сучаснасці. Рознымі сродкамі “чапляе” аўтар чытача – і “пакручастым” словам, і трапным афарызмам, і эмацыянальнымі мадыфікацыямі, – вымagaючы разумення небясьпечных карозіяў съвету, непасрэднага ўдзелу ў захаванні гуманістычных прыярытэтай жыцця...

Жыве наш цырк!
Свабода смеху –
Гарантыя жыцця.

...іранічны...

Міхась Андрасюк.
Мясцовая гравітацыя.
Беласток: “БЛА “Белавежа”, 2004.

Новая кніга Міхася Андрасюка працягвае тэму, распачатую яшчэ ў дэбют-



най кнізе празаіка “Фірма” (Беласток, 2000). На мэце ў аўтара – своеасаблівае дасыледаванье псіхалогіі сучасніка, сыпецыфічнае канструяванье харарактэрных вобразаў часу і далейшае іх вывучэнне. У анатацыі да кнігі Галіна Тварановіч слушна адзначыла: “Асноўная тэма пісменніка з Гайнаўкі – жыщё простага чалавека на польска-беларускім памежжы ў няпросты час змен сацыяльна-палітычных фармацый – рэалізуецца з пазіцыі ўдзельніка, добразычлівага назіральніка падзеі і чалавечых лёсаў”.

Несумненна азднака творчай індывідуальнасці М. Андрасюка – дасыцінае валоданье самымі рознымі адценнямі съмехавых інтанацыяў. Сюжэты ягоных твораў анекдатычна абыгрываюць шматлікія сітуацыі, якім у варунках паўсядзённых клопатаў мы часта не надаём асаблівай увагі, не здзялайме іх парадаксальнасці. Мастацкі гумар аздабляе падзеі шматзначным сэнсам, а вобразы, узводзячыся ў ранг камічных, набываюць алегарычную пазнавальнасць.

Стыль твораў – іранічная манера выкладу матэрыялу, скразная гумарыстычнае афарбоўка маўленьня, камічныя ракурсы духоўнага зъместу герояў – у пэўнай меры атаясамліваеца са стылем М. Зошчанкі. Іранічны пафас здольныя не толькі непасрэдна адлюстроўваць казусы жыцця, але, па-сутьнасці, выяўляе і падкрэслівае трагізм сітуацыі, дзе “індывідуум” ня здо-

льны адэватна ацэньваць ні сябе, ні свае дзеяньні, дзе супакаеньне тлумачыца тым, што “ў съвеце няма дасканаласьці”, а значыць, няма і сэнсу да яе імкнуща.

Своеасаблівым пралогам да зборніка М. Андрасюка зрабілася апавяданьне “Шафа”, дзе герой, метадычна пералічаочы варон за вакном, марыць “перайначыць” сябе і сваё жыцьцё. Але надта ж цяжкая і рызыкоўная гэтая справа, яна вымагае пэўных дзеяньняў, напружваньня... Значна прасьцей паверыць у містычную “шафу”, дзе ў “перайначванні” не задзейнічаныя “ніякія калідоры, зубастыя шасцярні, складаныя мышыны”, зашоў усярэдзіну – і выйшаў новым чалавекам. Перакананы гандляром у магічнай сіле “мэблі”, герой набывае яе ў асабістасе карыстаньне...

Думка пра дробязнасьць чалавечых памкненій – вар’яцкую залежнасьць ад “матэрыяльнага дабрабыту”, хвараўітае імкненіне да “добраўпарадкаванасьці” без аніякіх высілкаў – зьяўляецца лейтматывам зборніка. Яна выяўляецца ў іранічнай падтэкставасьці казуістычных догмаў, ненатуральной і беспадстаўной высакамернасьці, якімі апеллююць і героі, і сам апавядальнік – “чалавека падвышае крэсла або добрае аўта...” (“Клёсы”), “Усе яны цяпер чыстыя. Памышыся ў ванне [пра дзвоючу цнатлівасьць – Л. А.]” (“Дзяўчына”), “няма будучыні з такім картоплем

між вачэй” (“Мастацкі нос”)... Сатырычны герой прозы М. Андрасюка – персанаж амаль класічны, прыкметы якога трапна ахарактарызуваў яшчэ М. Чарнышоўскі, заўважыўшы, што гэта “ўнутраная пустата і нікчэмнасьць, якая прыкрываеца зынешнасьцю, што мае прэтэнзію на зьмест і рэальнае значэнне”.

Барочная дэкаратыўнасьць аўтарскай мовы заслугоўвае асобнай гутаркі. Яна грунтуеца на метафарычнасьці фразы, гратэск – на зъедлівай дасыціпнасьці разгорнутага парадунання, трапны каламбур падфарбоўвае сюжэт асачытыўнасьцю, арыгінальная каларытнасьць мастацкіх эпітэтаў – удзячная аснова шаржу. Съмех чуеца і ў слове, і ў вобразе, і ў самім інтанаваньні аповеду: адлюстраваньне – “дублікат фізіяноміі”, гандлярка – “жанчына, замацаваная на сутыкненні дзвюх алеяў, быццам бы павесіла вочы на мяжы вакууму...”, мары героя – “...звычайныя, як цёмна-сіні артальён на спіне, і салідныя, як чаравікі, што цягам гадоў выстаялі не адну спёку і калюжыну...” Несумненна, падзеі і персанажы набываюць асаблівую выразнасьць у вялікай ступені дзяякуючы дасыціпнасьці мастацкага маўлення пісьменніка, якое выпраменявае цэлы съпектр гумарыстычных адценняў.

Іранічная хроніка сучаснасьці Міхася Андрасюка заслугоўвае ўвагі і даследчыкаў літаратуры, і лінгвістаў, і патэтаў, і гандлярак.